

■ Koen Lukasczyk, 2de violist bij de Poolse groep Czarna Gora uit Genk. © Czarna Gora Naragonia.

Volksmuziek/Folk in Limburg

Een terreinverkenning

TEKST Luk Indestege

Volksmuziek en folk zijn twee gebruikelijke benamingen voor een muziekgenre dat moeilijk te omschrijven is, maar dat traditie als essentieel element bevat: muzikanten geven de overlevering van generatie op generatie aan elkaar door. Tot ver in de twintigste eeuw verliep deze traditie vooral oraal en plaatselijk. De traditionele muziek was tot dan vooral regionaal gebonden, en daardoor mede identiteitsbepalend. Na de Tweede Wereldoorlog is de Amerikaanse folkmuziek als eerste uitgewaaierd over de wereld via radio en langspeelplaten, een nieuwe vorm van traditie die meteen de folkrevival¹ van de jaren 1960 gestimuleerd heeft. In Europa bloeide vooral de Angelsaksische, Keltisch geïnspireerde folkrevival, en die heeft vele muzikanten getriggerd en gestimuleerd om hun eigen lokale muziektradities weer op te nemen. In Vlaanderen zetten Wannes Van de Velde² en 't Klikske³ op dat vlak de toon. In de 21e eeuw worden de volksmuzikanten veel mobieler en is het wereldwijde web hét nieuwe traditiekanaal. Dat leidt tot nieuwe (meng)vormen van wereldmuziek, waarbij onderlinge beïnvloeding belangrijker wordt dan regionale verankering.

Het Limburgs Volkskundig Genootschap LVG⁴ bestudeert actuele uitingen van volkscultuur in Limburg, en wilde graag verkennen hoe het staat met het folkmuziekgenre in de provincie anno 2015. Over dit levende erfgoed in Limburg werd laatst gepubliceerd⁵ in 1988. Gedurende de periode mei 2014 - mei 2015 heeft LVG een onderzoek opgezet met de instrumentale volksmuziek in Limburg als focus.⁶

■ *Modernistisch folkduo uit Lummen. © Helena Bijns*

Een belangrijk probleem bij het bepalen van het onderzoeks-terrein was de afbakening van het genre volksmuziek/folk. We zijn uitgegaan van de definitie die Wim Bosmans geeft in zijn standaardwerk *Traditionele muziek uit Vlaanderen*:

Volksmuziek is het product van een muzikale traditie die zich heeft ontwikkeld in een proces van mondelinge overlevering. De factoren die de traditie vormgeven zijn:

- continuïteit, die het heden verbindt met het verleden;
- variatie, die voortkomt uit de creatieve impuls van het individu of de groep;
- selectie door de gemeenschap, die de vorm of vormen bepaalt waarin de muziek overleeft.

Het gaat om muziek die ingeworteld is bij het gewone volk en die zich in het proces van de overlevering vertakt heeft in varianten.

Deze definitie is allerminst sluitend, de literatuur biedt zeer diverse antwoorden en er zijn allerhande subgenres.⁸

Als onderdeel van het project werd een inventaris opgesteld van 56 actieve Limburgse folkgroepen, die geregeld optreden. Verder werden 20 optredens van volksmuziek/folk bezocht in de provincie, en daarbij werden in totaal 69 interviews afgenomen van 14 verschillende organisatoren, 18 muzikanten (ook buitenlanders) en 37 toevallig gekozen mensen uit het publiek. Gemiddeld waren er meer dan 200

“ De ‘folkloristen’ zijn sterk gericht op het tonen van hun traditie. Zij tonen een soort re-enactment van hun muzikale geschiedenis. De Keltische groepen die Ierse, Schotse en aanverwante muziek spelen, zetten de Angelsaksische revival van de jaren 1960 en 1970 voort. De modernistische folkgroepen maken een nieuwe soort folkmuziek vol invloeden uit andere landen en genres, met duidelijke links naar traditionele ritmes en dansvormen.

aanwezig per optreden, bij privéoptredens lag dat aantal veel lager; het aantal aanwezigen bij de optredens op festivals is een schatting.

Bij de interviews hebben we onder meer alle respondenten gevraagd naar hun eigen definitie van volksmuziek/folk. Telkens hebben we beide termen gebruikt, om aan de respondenten brede antwoordmogelijkheden te geven. Uit de antwoorden, en ook uit de aanpak van de optredende groepen, kunnen we een drietal subgenres onderscheiden:

A. De ‘folkloristen’ zijn sterk gericht op het tonen van hun traditie vanop een podium. Zij vervullen een museale functie, ze tonen een soort re-enactment van hun muzikale geschiedenis.⁹ Deze aanpak is typisch voor volksdansorkesten. Tot deze groep horen ook nagenoeg alle Limburgse groepen van allochtone afkomst. Ze zijn streekgebonden en willen hun cultuur tonen en behouden, omdat deze hun eigen identiteit en die van hun kinderen mee vorm geeft. De muzikanten van dit subgenre tonen nagenoeg geen interesse voor invloeden van andere muziekstijlen, ze gaan voor ‘zuiverheid’. Ze spelen akoestisch en zijn vaak gehuld in traditionele klederdracht.

B. De Keltische groepen die Ierse, Schotse en aanverwante muziek spelen.¹⁰ Zij zetten de Angelsaksische revival van de jaren 1960 en 1970 voort. Zij zijn minder puristisch aangelegd dan de folkloristen, maar hun trouwe publiek houdt vooral van de klassiekers in het genre. Deze muzikanten spelen meestal met stevige versterking; hun geluidsman beschouwen ze als vast lid van de band.

C. De modernistische folkgroepen maken een nieuwe soort folkmuziek vol invloeden uit andere landen en genres, met duidelijke links naar traditionele ritmes en dansvormen.¹¹ Zij gebruiken ook moderne, zelfs elektronische instrumenten. Ze zijn ontstaan in en na de nieuwe folkrevival vanaf het einde van de jaren 1990, de Boombalgeneratie.¹² Hun muziek is niet meer gelinkt aan volk of regio (zoals de andere subgenres), maar is een bindende factor van een (Europese) erfgoedgemeenschap van moderne folkmuziek.

De lijst van bezochte optredens geeft een aanduiding dat de drie onderscheiden subgenres nog steeds beoefend, geprogrammeerd en beluisterd worden.

Datum	Plaats/gebeurtenis	Groep	Afkomst	Subgenre	Aanwezigen
10/07/2014	Ter Dolen Helchteren	Botswing	Limburg	B	200
20/07/2014	Bokrijk Wereldplein	Dualches	Limburg	B	15
20/07/2014	Openluchtmuseum Bokrijk	Onder de Notenboom	Limburg	A	300
15/08/2014	Folklorefestival Kuringen	De Boezeroenen	Limburg	A	250
16/08/2014	Folkfestival Ham	Tristan Driessens & Tcha Limberger	Vlaanderen	C	500
28/08/2014	Folkstage Heuvelsven Dilsen	Naragonia	Limburg	C	100
30/08/2014	Rood Kasteel Kortesseem	Lift the latch	Limburg	B	40
12/09/2014	Schots weekend Alden Biesen	Snakes in exile	Limburg	B	500
3/10/2014	CC Achterolmen Maaseik	The Dublin Legends	Ierland	B	518
9/10/2014	CC Leopoldsburg	Pure Irish Drops	Ierland/ Canada	B	120
2/11/2014	C-mine Genk	Muntagna Negra	Limburg	C	400
9/11/2014	OC De Brug Nieuwerkerken	Folgazan	Vlaanderen	B	50
16/11/2014	Cité Chantant Casino Waterschei	Czarna Gora	Limburg	A	230
30/11/2014	Cité Chantant Academie Eisden	Trio Kreta	Limburg	A	185
28/02/2015	GC de Markthallen Herk bal@herk	Duo Cardin	Vlaanderen	C	150
6/03/2015	Stadsbibliotheek Genk	Simone Botasso	Italië	C	120
7/03/2015	CC Meeuwen-Gruitrode	Laïs	Vlaanderen	C	450
14/03/2015	Ierse avond Opplabbeek	Rustling Cane	Limburg	B	100
3/04/2015	CC Leopoldsburg	Catrin Finch & Seckou Keita	Wales/ Senegal	C	80
18/04/2015	CC Leopoldsburg	De Temps Antan	Canada	B	90
				Totaal	4398

Enkele citaten illustreren deze driedeling, die zowel bij organisatoren (O) als bij muzikanten (M) voorkomt, maar vooral bij het publiek (P):

Bij ‘folkloristische’ optredens (A):

“Volksmuziek is voor mij de ziel van een volk. Het is muziek die de tand des tijds heeft doorstaan omdat die eerlijk weergeeft wat de mensen beroert (O).”

“Wat in het gehoor ligt bij de mensen, muziek en liedjes die in hun geheugen gegrift zijn, een beetje erfenis (M).”

“Traditionele muziek, die grotendeels door overlevering werd doorgegeven, akoestisch gebracht wordt. Met vrijheid van interpretatie, op het gehoor gespeeld zonder partituur (M).”

“Vrolijke gezellige muziek van vroeger, die ook nu nog bestaat (P).”

■ Botswing, Schots-Ierse ambiencegroep uit Heusden-Zolder. © Helena Bijmens

Bij 'Keltische' folkoptredens (B):

"Deze muziek is deels traditioneel, deels vernieuwend, maar 't is muziek van het volk (O)."

"Muziek waarin eenieder wel iets vindt, gezelligheid, om vrolijk van te worden (O)."

"Folk is gezellige, leuke pubmuziek uit Ierland of Schotland (O)."

"Keltisch geïnspireerde muziek, we zijn daar niet heel strikt in en blenden / mixen redelijk wat met andere stijlen ... (M)"

"Ik denk dan eerder aan doedelzakken, pipe bands, enz ... Soms rustig, soms harder (P)."

"Muziek vanuit een traditie, verbonden met plaatsen (geografisch), gemeenschappen of religies. Muziek die een onderdeel is van hun identiteit (P)."

"Muziek met veel respect voor tradities en gewoontes, die wortelt in de aarde en in de geschiedenis (P)."

"Eenvoudige, eenduidige, herkenbare muziek die een collectief of familiegevoel oproept (B)."

Bij 'modernistische' optredens (C):

"Er moet plezier, passie en muzikale kwaliteit in zitten die eigen is aan de traditie, maar dan op een hedendaagse wijze gebracht (O)."

"Muziek die geïnspireerd is op een traditie, en daardoor erg herkenbaar is voor mensen die deze traditie delen en zich ermee verwant voelen (O)."

"Muziek die wortelt in lokale tradities, een deel van wereldmuziek (O)."

"Ik spreek liever over traditionele muziek. Muziek die van generatie op generatie is doorgegeven. Folk is veel breder en eclectischer met vermenging van stijlen, gebruik van niet-typische volksinstrumenten ... (M)."

"Een heel eerlijke, open, meestal vrolijke muziekstijl met wortels in onze eigen traditie (M)."

"Volksmuziek klinkt wat oubollig, ik gebruik liever de meer moderne term folk. Deze muziek is streekgebonden, net als gewassen (P)."

De aanhang voor de drie subgenres is bij onze respondenten in Limburg ongeveer gelijk verdeeld. Bij de muzikanten is er een lichte meerderheid 'modernisten', terwijl bij het publiek een lichte meerderheid houdt van de traditionalistische aanpak.

De volksmuziek/folk in al zijn subgenres leidt een levendig, maar vrij verborgen bestaan in Limburg. Alle betrokkenen, zowel organisatoren als muzikanten en publiek, geloven in de (over)levingskracht van hun geliefde muziekgenre, maar stellen zich toch vragen over de toekomst ervan.

Organisatoren vragen zich geregeld af hoe de interesse van het publiek zal evolueren. Hun meningen zijn verdeeld. Sommigen zien een blijvende en zelfs groeiende belangstelling. Anderen denken dat het genre zich moet moderniseren om nieuwe generaties te kunnen boeien:

"De niche van de traditionalistische aanpak blijft bestaan. Maar er komt meer en meer ruimte voor nieuwe vormen van folk met cross-overs, en daarvoor komt ook een nieuw publiek. Als er goede nieuwe folkmuziek komt, dan zal dat de echte voortzetting van de traditie zijn. De belangstelling voor folkbals toont dat jongeren geïnteresseerd geraken (O)."

Volksmuzikanten zien de toekomst positief. Ze zullen de muziek van hun passie sowieso blijven spelen, en ze geloven dat er altijd publiek zal komen. Enkele citaten:

"Het zou kunnen dat het folklandschap zich terug meer naar kleinschaligheid zal richten. Dat lijkt me een heel evidente evolutie, als een steeds wederkerende cyclus. Het belangrijkste is dat we muziek kunnen maken die we graag spelen en die ons raakt en aanspreekt. Dat is al een ongelooflijke luxe. We zoeken af en toe ook wat nieuwe wegen op. Dat is niet alleen een uitdaging maar het is ook plezierig om onze muziek in een ander kader te plaatsten (M)."

■ De Boezeroenen, volksdansorkest uit Kuringen, Hasselt, in vol ornaat. © Patrick Janssens

■ Jamsessie na een optreden in TV Limburgcafé te Genk. © Helena Bijmens

“Folkmuziek is zeker van alle tijden, en de populariteit zal misschien met periodes op en neer gaan, maar aangezien het zo nauw met de afkomst van de mensen verbonden is, zal er steeds een onweerstaanbare drang blijven om dit te onderhouden. Op radio en tv is folkmuziek (in tegenstelling tot bijvoorbeeld in Oost-Europa) spijtig genoeg nog onderaanwezig. Hopelijk komt daar nog verandering in (M).”

“Het genre wordt breder, het evolueert. Misschien kunnen we ooit hits maken (M).”

De muzikanten geven wel aan dat ze eigenlijk uit hun kleine wereldje moeten breken, maar velen willen of kunnen dit niet. Festivals en het internet bieden de podia van de toekomst, vooral voor de modernisten. Er zijn groepen die zich bewegen aan de rand van hun subgenre, en soms wel eens een uitstapje maken naar een ander subgenre. Zo durft de Poolse groep Czarna Gora uit Genk ook wel eens zijn grenzen te verleggen op een niet-traditioneel optreden buiten de Poolse gemeenschap. Deze grensoverschrijdingen blijven echter beperkt.

Het publiek verwacht dat het aanbod even tijdsloos, eerlijk en gezellig zal blijven, en stelt daarbij zijn hoop op goede organisatoren en goede muzikanten:

“Oudere liefhebbers vallen af, er komen jongeren bij ... Ik denk dat het een status-quo is (P).”

“De opkomst bij bals daalt, de interesse voor stages groeit omdat veel mensen een instrument willen leren bespelen (P).”

“Groepen zoals Ambrozijn en Laïs hebben in het nabije verleden heel wat interesse opgewekt bij jong en oud. De interesse voor folk kan natuurlijk geen plafond bereiken omdat er een cyclus in zit. Die cyclus is nu wel beter onderbouwd dan vroeger, omdat er veel goed opgeleide muzikanten zijn (P).”

“Dit soort muziek blijft altijd bestaan. Maar in Limburg is het genre wel weinig gekend. Het gaat over traditie, en die is erg levendig onder migranten hier. Die verdwijnt dus niet zomaar. Met het ouder worden krijgt men meer belangstelling voor de eigen volksmuziek (P).”

“Het genre is zeker een blijver, maar het is weinig bekend, het is een gesloten wereldje, dat zijn geitenwollensokken-imago moeilijk kwijtgeraakt (P).”

Het beperkte wereldje van de volksmuziek/folk is erg boeiend, maar het zit ook vol contradicties. Het genre is van oorsprong ruraal, maar het bloeit de laatste decennia beter in stedelijke milieus zoals bijvoorbeeld in Gent. Limburg heeft geen enkele ‘echte’ stad. Dat verklaart misschien de beperkte omvang van de folkmilieus in het landelijke Limburg.

Een andere contradictie schuilt in de erfgoedgemeenschap van folk liefhebbers. Naar eigen zeggen hebben ze een open geest en zijn ze erg toegankelijk, maar toch vormt het genre folk/volksmuziek een besloten wereldje, dat weinig bekend is bij anderen, soms zelfs nauwelijks bij familie en vrienden. De echte liefhebbers luisteren vooral naar hun eigen lievelingsgroepen, en toch beweren ze dat ze een brede muzikale interesse hebben. Het is merkwaardig dat er nagenoeg geen interactie bestaat tussen de drie subgenres. Vooral de traditionalisten hebben nauwelijks interesse voor de modernere aanpak, sommigen verfoeien die zelfs. Maar ook de liefhebbers van de Angelsaksische revival zijn nauwelijks te vinden voor vernieuwing. Vele muzikanten vinden het wel belangrijk om te zoeken naar nieuwe wegen, en toch blijven ze meestal in hun vertrouwde idioom. Het is dan ook spijtig dat de rijkdom aan allochtone traditionele muziek, die verborgen leeft in de Limburgse mijngemeenten, zeer weinig interactie kent met de folkmuzikanten die op zoek zijn naar nieuwe invloeden.

Volksmuziek/folk in cijfers

In het PRISMA-bevolkingsonderzoek van 2010 werd er ook gepeild naar de mate waarin de Vlaming receptief of actief bezig is met volksmuziek/folk. Enkele cijfers en vaststellingen op een rij.

Ruim een op drie Vlamingen (39 %) tussen 18 en 85 jaar oud geeft aan in de twaalf maanden voor de bevraging minstens een keer een concert, festival of evenement met volksmuziek, volksdansen en/of vendelen bezocht te hebben. Provinciale verschillen zijn er amper: van 36 % in Vlaams-Brabant tot 43 % in Oost-Vlaanderen. Wanneer we enkel kijken naar die mensen die aangeven een folkloristisch of traditioneel concert/festival te hebben bijgewoond dan ligt het algemene cijfer op 16 %, waarvan slechts 1,5 % aangeeft tijdens de afgelopen twaalf maanden minimaal drie keer naar een dergelijk concert of festival geweest te zijn. Ook hier zijn de provinciale verschillen minimaal.

Aangezien we weten dat de receptieve en actieve cultuurparticipanten onder de respondenten van het PRISMA-bevolkingsonderzoek, ondanks herweging, enigszins oververtegenwoordigd zijn, bekijken we ook even de cijfers uit de jaarlijkse SCV-survey van de Studiedienst van de Vlaamse Regering.¹ Daaruit blijkt dat in 2013 ongeveer 6 % van de Vlamingen van 18 jaar of ouder een folkloristisch of traditioneel concert of festival bezocht, waarvan 1 % dit drie keer of vaker deed. Ter vergelijking: 9,1 % van de Vlamingen die 18 jaar of ouder zijn bezochten in dat jaar een concert of festival met wereldmuziek, waarvan 1,3 % dit drie keer of vaker deed. Voor

het bijwonen van jazz- of bluesconcerten of festivals liggen de cijfers op respectievelijk 7,3 % en 1,7 %, voor klassieke concerten of festivals op 10,2 % en 2,8 %, voor operavoorstellingen op 6,9 % en 10 %. Alhoewel deze cijfers laag lijken in vergelijking met de deelname aan pop- of rockconcerten (24 % algemeen en 6,3 % drie keer of vaker) gaat het toch nog altijd over tienduizenden Vlamingen ouder dan 18 jaar die minimaal drie keer per jaar een concert of festival van folkloristische of traditionele muziek bijwonen.

Van een hele reeks op tradities georiënteerde erfgoedactiviteiten scoort het actief beoefenen van volksmuziek of traditionele muziek het hoogst qua participatiegraad in het PRISMA-bevolkingsonderzoek. Dertien procent van de Vlamingen blijkt daar occasioneel tot wekelijks mee bezig te zijn.² Ter vergelijking: voor volkssporten is dat 15,4 %, voor volksdansen 11 %, voor actief meewerken aan stoeten en processies 10,1 %, voor actief deelnemen aan carnavals- en reuzenstoeten 7,8 %, voor traditionele ambachten 6,9 % en voor traditionele diersporten 2,5 %. Het actief uitvoeren van volksmuziek/folk scoort met 16,9 % beoefenaars wel het hoogst in de provincie Limburg. In West- (15,8 %) en Oost-Vlaanderen (14,7 %) ligt de participatiegraad net iets lager; in Vlaams-Brabant (10,8 %) en Antwerpen (8,7 %) beduidend lager.

Ten slotte werd er in het PRISMA-onderzoek van FARO ook gepeild naar de motieven die de actieve volksmuziek-/folkbeoefenaars hebben. Uit de analyse blijkt dat zelfs bij de meest

TEKST: ALEXANDER VANDER STICHELE

actieve beoefenaars de sociale en ontspannende motieven over het algemeen belangrijker zijn dan deze die alluderen op het in stand houden van traditie of nadrukkelijk verwijzen naar volksmuziek als iets uit het verleden. Het aantal frequente beoefenaars dat belang hecht aan een zinvolle vrijetijdsbesteding, zich goed wil ontspannen of graag samen is met anderen is namelijk systematisch hoger dan zij die het bewaren van de traditie belangrijk vinden, willen ervaren hoe het leven vroeger was, meer over het verleden willen te weten komen of volksmuziek spelen omdat tradities en gebruiken uit het verleden hen sterk ontroeren. Deze bevinding gaat echter op voor iedere vorm van actieve participatie of beoefening van wat we als traditionele erfgoedactiviteiten kunnen omschrijven (maar die door de beoefenaars zelf vaak niet als dusdanig gepercipieerd worden). Op basis van de analyses op bevolkingsniveau slaagden we er niet in om de hiernaast door Luk Indestege aangeduide subgenres binnen de volksmuziek/folk te onderscheiden. Hiervoor hebben we te weinig actieve participanten in de dataset en is inderdaad specifiek kwalitatief en/of kwantitatief onderzoek onder de beoefenaars zelf nodig.

Alexander Vander Stichele is stafmedewerker participatie / veldanalyse bij FARO vzw.

1. STUDIEDIENST VAN DE VLAAMSE REGERING, *Vlaamse regionale indicatoren 2014*. Brussel, 2014.
2. Ook hier geldt de opmerking dat deze cijfers wellicht een overschatting zijn van de reële actieve beoefening. Jammer genoeg hebben we wat betreft de actieve beoefening van volksmuziek/folk geen vergelijkend onderzoeksmateriaal.

Luk Indestege is medewerker dienstverlening aan UCCL, University Colleges Leuven-Limburg (www.ucll.be). Hij is tevens voorzitter van het Limburgs Volkskundig Genootschap (www.volkskunde-limburg.be) en medewerker van de vzw Volksmuziek Limburg (www.folklinlimburg.be).

1. Zie: https://en.wikipedia.org/wiki/American_folk_music_revival
2. Zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Wannes_Van_de_Velde
3. Zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/%27t_Kliekske
4. Zie: www.volkskunde-limburg.be
5. L. INDESTEIGE, 'Volksmuziek en -dans in Limburg', in: *Jaarboek VI van het Volksmuziekatelier*. Galmaarden 1988, pp. 78-87.
6. Met dank aan de interviewers van het Limburgs Volkskundig Genootschap en aan de

informanten: muzikanten, organisatoren en publiek.

7. W. BOSMANS, *Traditionele muziek uit Vlaanderen*. Leuven, Davidsfonds, 2002, p. 23.
8. Zie: https://en.wikipedia.org/wiki/Folk_music, www.frissefolk.be/contact/folk.htm en www.folkroddels.be/artikels/15514.html
9. Zie: https://en.wikipedia.org/wiki/Folk_music
10. Zie: https://en.wikipedia.org/wiki/Celtic_music
11. Zie: https://en.wikipedia.org/wiki/Contemporary_folk_music en https://fr.wikipedia.org/wiki/Musique_folk
12. L. INDESTEIGE, 'Boombal, een nieuwe oude rage?', in: *Mores*, jg.6, 2002, nr.2, pp. 17-20.